



KAIP VISUOMENĖ VERTINA ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTĮ LIETUVOJE

REPREZENTATYVI LIETUVOS GYVENTOJŲ APKLAUSA 2016

TURINYS

SANTRAUKA	3
TYRIMO METODIKA.....	5
RESPONDENTŲ SOCIALINĖS-DEMOGRAFINĖS CHARAKTERISTIKOS	5
TYRIMO REZULTATAI.....	7
Labiausiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir jų gynimas.....	7
1 pav. Nuomonė dėl labiausiai pažeidžiamų žmogaus teisių	7
2 pav. Nuomonė dėl dažniausiai pažeidžiamų žmogaus teisių.....	7
3 pav. Pasitenkinimas informacijos apie žmogaus teises kiekiu	8
4 pav. Žinojimas, kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių	8
5 pav. Susidūrimas su žmogaus teisių pažeidimais.....	9
6 pav. Kreipimasis dėl pažeistų žmogaus / savo teisių	9
7 pav. Nesikreipimo dėl pažeistų žmogaus teisių priežastis	10
8 pav. Institucijos, į kurias kreiptasi dėl pažeistų žmogaus teisių	10
Žmogaus teisių institucijų darbo vertinimas.....	11
9 pav. Institucijų darbo, užtikrinant žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsaugą, vertinimas	11
10 pav. Institucijų darbo, užtikrinant žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsaugą, vertinimas	11
11 pav. Susipažinimas su institucijų veikla	12
Pažeidžiamiausios socialinės grupės	12
12 pav. Nuomonė dėl labiausiai diskriminuojamos socialinės grupės.....	12
13 pav. Nuomonė dėl labiausiai diskriminuojamos socialinės grupės.....	13
Nuostatos apie duomenų apsaugą.....	14
14 pav. Įstatymu suteiktų teisių ir nustatytų pareigų asmens duomenų apsaugos srityje žinojimas	14
15 pav. Susidūrimas su savo asmens duomenų apsaugos pažeidimais.....	14
16 pav. Savo teisių į duomenų apsaugą gynimas	15
17 pav. Nuomonė dėl teisės į asmens duomenų apsaugą svarbos, lyginant su teise į saviraiškos laisvę ar teise į teisingą teismą	15

SANTRAUKA

Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“ atliko reprezentatyvų Lietuvos gyventojų nuomonės tyrimą „Kaip visuomenė vertina žmogaus teisių padėtį Lietuvoje“. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti Lietuvos žmonių nuomonę ir informuotumą žmogaus teisių klausimais, kokios politinės ir pilietinės teisės yra suvokiamos kaip labiausiai pažeidžiamos, kurios socialinės grupės labiausiai diskriminuojamos, kokiems privataus gyvenimo aspektams Lietuvos žmonės yra labiausiai jautrūs, ir, taip pat, ar jie žino ir pasitiki esamais žmogaus teisių apsaugos mechanizmais ir yra linkę ginti savo teises. Tokios apklausos yra atliekamos kas dvejus metus nuo 2004 m.

Labiausiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir jų gynimas

2016 m. apklausos rezultatai parodė, jog labiausiai pažeidžiama teise, kaip ir 2014 bei 2012 metais, vis dar įvardijama teisė į teisingą teismą. Respondentai buvo prašomi įvertinti kiekvienos teisės pažeidžiamumą dešimties balų skalėje (kur 10 reiškia labiausiai pažeidžiama, 1 – mažiausiai). Teisės į teisingą teismą bendras įvertis šiemet šiek tiek padidėjo iki 6,79 balo, kai tuo tarpu 2014 m. vidurkis siekė – 6,47, o 2012 m. – 6,13. Antra pagal pažeidžiamumą laikoma teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą (6,27 balo). Iš pateiktų teisių, mažiausiai pažeidžiama respondentai laiko teisę dalyvauti politiniame gyvenime (4,11 balo).

Nežymiai padidėjo skaičius asmenų, teigusių, jog jiems pakanka informacijos apie žmogaus teises – šių metų apklausoje šis skaičius siekė 63%, tuo tarpu 2014 m. ir 2012 m. informuotumo apie žmogaus teises lygis atitinkamai siekė 60% ir 52%. Verta pažymėti, jog informacijos apie žmogaus teises dažniau pakanka 18-45 m., aukščiausio išsimokslinimo, didžiausių pajamų grupės atstovams bei miestuose gyvenantiems respondentams. Galima pastebėti ir stabilų augimą tarp žinančių, kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių. 2016 m. apklausos metu daugiau nei pusė apklaustųjų (57%) teigė žinantys, kur kreiptis dėl pažeistų teisių (2014 m. – 54%, 2012 m. – 52%, 2010 m. 49%).

Su savo teisių pažeidimais susidūręs teigė kas penktas respondentas. Nepaisant to, kad šiek tiek daugiau nei pusė visų respondentų (57%) teigė žinantys, kur kreiptis dėl pažeistų teisių, vos 7% iš apklaustųjų, kurie manė, kad jų teisės buvo pažeistos, ėmėsi veiksmų joms ginti ir kreipėsi dėl šių pažeidimų. Nors šiuo atžvilgiu situacija šiek tiek pagerėjo lyginant su 2014 m., kada šis indikatorius siekė 5%, dabartinė padėtis vis dar yra kelianti nerimą ir rodo didelį pasitikėjimo žmogaus teises ginančiomis institucijomis nuokrytį: pavyzdžiui, 2012 m. analogiškoje apklausoje savo teises gynę nurodė 18% susidūrusių su pažeidimais.

Kaip ir praėjusiais metais pagrindine priežastimi, kodėl žmonės nesiryžta ginti savo teisių, išlieka nepasitikėjimas institucijomis, kurios turėtų užtikrinti pažeistų teisių gynybą. Net trys ketvirtadaliai respondentų, patyrusių žmogaus teisių pažeidimus, bet dėl jų niekur nesikreipusių, netikėjo, kad kreipimasis jiems padės. Ši neaktyvumo ginant savo teises priežastis išlieka populiariausia jau pastaruosius 10 metų. Tačiau neramina tai, kad šis indikatorius, 2014 m. sumažėjęs dešimčia procentu, šiemet vėl sugrįžo į buvusias pozicijas: netikinčių, kad institucijos padės jiems apginti savo teises 2010 m. buvo 78%, 2012 m. – 77%, 2014 m. sumažėjo iki 67%, o šiais metais vėl 77%. Šie skaičiai rodo išliekantį nepasitikėjimą valstybės institucijomis.

Žmogaus teisių institucijų darbo vertinimas

Apklausos metu paaiškėjo, jog populiariausia institucija, į kurią buvo kreiptasi dėl pažeistų teisių, išlieka policija arba prokuratūra (36%). Tai, jog šiemet antrą vietą tarp populiariausių institucijų savo teisėms ginti nevyriausybinės organizacijos dalijasi su teismais (į abu nurodė kreipėsi po 21% respondentų), rodo augantį visuomenės pasitikėjimą NVO. Prieš dvejus metus į teismus kreipėsi nurodė ketvirtadalis respondentų, o į NVO – 16% respondentų.

Šie rezultatai atspindi jau ne vienerius metus egzistuojančią problemą – visuomenė nėra susipažinusi su kvazi-teisminių institucijų, turinčių užtikrinti žmogaus teisių gynimą, veikla. Tarp labiausiai žinomų dominuoja institucijos, atsakingos už tam tikra prasme mažiau sudėtingas ir didžiąjai visuomenės daliai lengviau identifikuojamas temas, šiuo atveju – darbo ar vartotojų teisių. Respondentai buvo geriausiai susipažinę su Valstybinės darbo inspekcijos veikla (informuotumo vidurkis 4,92 iš galimų 10 balų), antroje vietoje – Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba (4,48).

Mažiausiai žinoma institucija – Seimo kontrolierių įstaiga (informuotumo vidurkis 2,73). Žinomumo ypatingai trūksta ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai (3,22 balo), kuri prižiūri, kaip įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos lygios teisės ir vykdomi Moterų ir vyrų lygių galimybių ir Lygių galimybių įstatymai. Dauguma apklaustųjų buvo labai prastai susipažinę su tokiomis institucijomis kaip Žurnalistų etikos inspektorius tarnyba (3,30), Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba (3,51), Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija (3,52). Atsižvelgiant į šių institucijų veiklos pobūdį, visuomenės informuotumas apie jų funkcijas turėtų būti gerokai didesnis.

Augantį pasitikėjimą nevyriausybiniais sektoriumi rodo ir apklausos rezultatai, gauti respondentų paprašius įvertinti, žmogaus teisių srityje veikiančias institucijas Lietuvoje. Kaip ir 2014 m., nevyriausybinių organizacijų veikla žmogaus teisių apsaugos srityje buvo įvertinta geriausiai – 6,27 iš galimų 10 balų, (2014 m. – 6,06 balo). Antrą poziciją užėmė advokatai (5,75), trečioje vietoje atsidūrė teisėsaugos institucijos (5,68). Prasčiausiai apklaustieji įvertino antstolių (3,96) bei savivaldos institucijų (4,50) veiklą.

Pažeidžiamiausios socialinės grupės

Respondentai taip pat buvo prašomi įvertinti, kuri socialinė grupė jų manymu yra labiausiai diskriminuojama Lietuvoje. Kiekvienos socialinės grupės pažeidžiamumą apklaustieji vertino dešimties balų skalėje, kur 10 reiškia labiausiai pažeidžiama, 1 – mažiausiai. Akivaizdu, jog per pastaruosius šešerius metus padėtis nepasikeitė – asmenys su psichine negalia ir šiemet buvo įvardyti labiausiai diskriminuojama socialine grupe, įvertinti 5,68 balo (tuo tarpu 2014 m. – 5,03). Antroje ir trečioje vietoje liko pagyvenę asmenys (5,40) bei asmenys su fizine negalia (5,21). Atsižvelgiant į dabartinį kontekstą, šiemet į apklausą buvo įtraukta ir pabėgėlių socialinė grupė, kurios pažeidžiamumas buvo įvertintas pakankamai aukštai – šiek tiek daugiau nei 5 balais (5,02). Verta atkreipti dėmesį į tai, jog pabėgėlių diskriminaciją dažniau akcentavo 26-35 m. respondentai ir miesto gyventojai.

Seksualinių mažumų diskriminavimo lygis vertinamas kaip sąlyginai žemas (4,93), nors šis skaičius palyginus su 2014 m. apklausa (4,58) kiek išaugo. Visuomenės nuomone, sąlyginai mažai diskriminacijos patiria ir tautinės mažumos bei vaikai, surinkę 3,71 balų vidurkį ir pasidalinę paskutiniąsias vietas.

Nuostatos apie duomenų apsaugą









Šiemet Žmogaus teisių stebėjimo institutas atliko ir [išsamų Lietuvos gyventojų nuostatų apie duomenų apsaugą tyrimą](#). Tyrimas parodė, jog teisių, susijusių su duomenų apsauga, išmanymas tarp Lietuvos gyventojų nėra aukštas. Beveik du trečdaliai apklausos dalyvių – 65 % – pripažįsta, kad neišmano savo teisių ir pareigų asmens duomenų apsaugos srityje (tyrimo imtis – 1003 respondentai). Šiek tiek geriau savo žinias vertina jaunesni, 18–45 m., respondentai bei didžiųjų miestų gyventojai, prasčiausiai – vyresnio amžiaus respondentai, bei mažesnes pajamas gaunantys gyventojai.

Su savo teisės į duomenų apsaugą pažeidimais susidūręs manė vienas iš dešimties apklausos dalyvių. Absoliuti jų dauguma (81 %) veiksmų pažeistai teisei apginti nesiėmė. Dvi dažniausiai to nurodytos priežastys – nežinojimas, kur kreiptis, arba nesitikėjimas, jog tai padės.

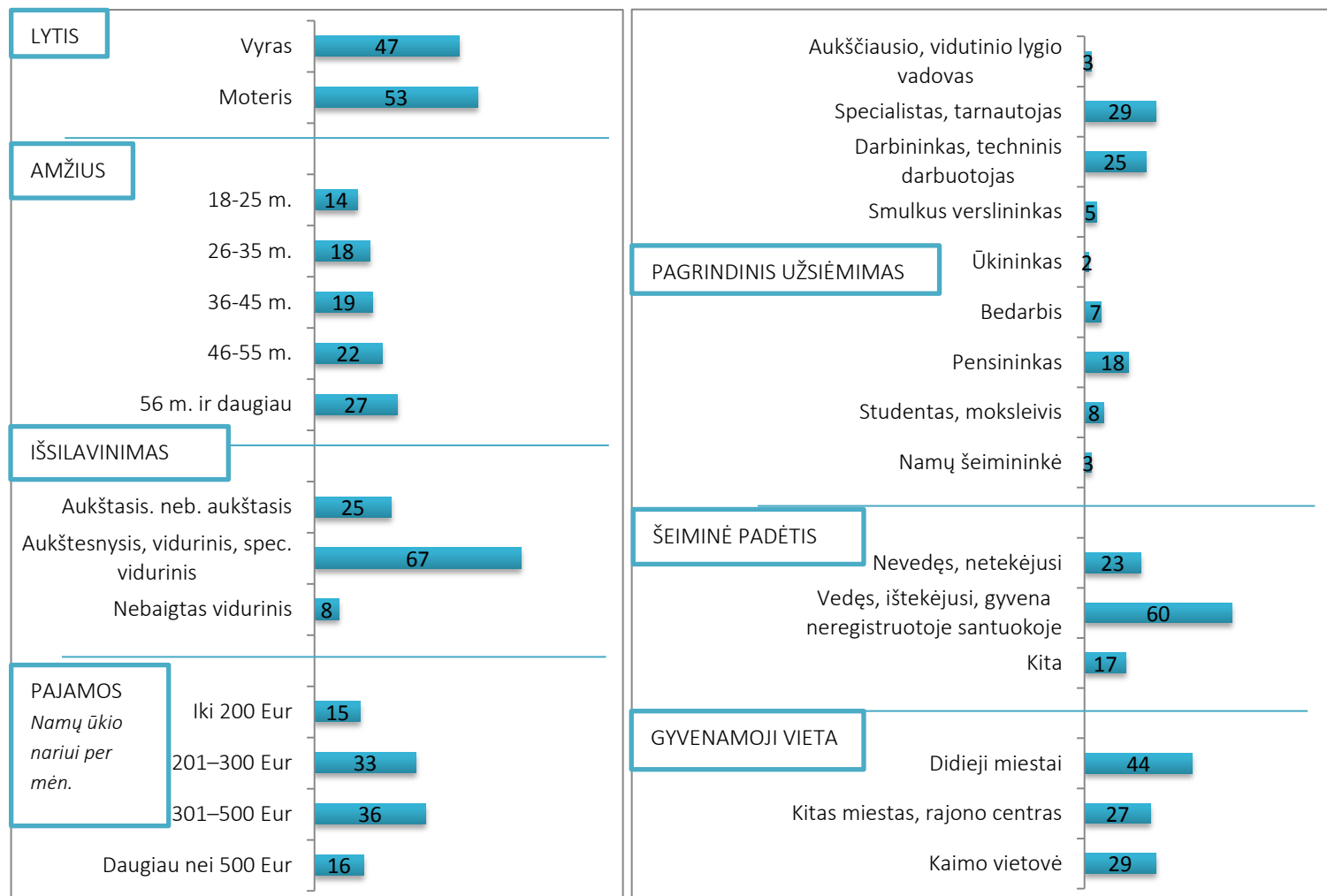
Atliktas tyrimas atskleidė taip vadinamą „privatumo paradoksą“: trys ketvirtadaliai Lietuvos gyventojų teigia, kad teisė į duomenų apsaugą jiems yra tokia pat svarbi kaip saviraiškos laisvė, tačiau tik nedidelė dalis yra tvirtai pasiryžusi imtis konkrečių veiksmų (ypatingai kalbant apie pro-aktyvų veikimą), kad ją geriau užtikrintų.

Respondentai pademonstravo menką pasiryžimą investuoti į teisės į duomenų apsaugą užtikrinimą. Pavyzdžiui, papildomą mokestį elektroninio pašto paslaugų teikėjui už maksimalų duomenų apsaugos užtikrinimą sutiktų mokėti vos 3 % respondentų. Tuo tarpu tvirtai pasiryžusių nemokėti („Tikrai ne“) – 12 kartų daugiau, 37 %. Didžioji dalis respondentų (60 %) šiuo klausimu neturėjo tvirtos nuomonės, labiau linkusieji ir labiau nelinkusieji mokėti papildomą mokestį pasiskirstė apylygiai – atitinkamai 28 % ir 32 %.

TYRIMO METODIKA

	Tyrimo tikslas	Išsiaiškinti vartotojų nuomonę ir informuotumą apie žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje
	Tyrimo laikas	2016 m. spalio mėn. 18-26 d.
	Tyrimo metodas	CAPI (<i>Computer Assisted Personal Interview</i>), naudojant standartizuotą klausimyną
	Tyrimo alokacija	Visa Lietuva
	Tikslinė grupė	18-75 m. Lietuvos gyventojai
	Tyrimo imtis	Tyrimo metu buvo apklausti 1002 respondentai
	Atranka	Tyrimo metu naudotas daugiapakopės stratifikuotos tikimybinės atrankos metodas. Šis atrankos metodas užtikrina duomenų reprezentatyvumą, t. y. kiekvienas namų ūkis turi vienodas galimybes būti apklaustu ir atrankinė visuma pagal tikslinius kriterijus atitinka generalinę visumą
	Duomenų analizė	Duomenų analizė buvo atliekama, naudojant SPSS/PC programinę įrangą

RESPONDENTŲ SOCIALINĖS-DEMOGRAFINĖS CHARAKTERISTIKOS (%)

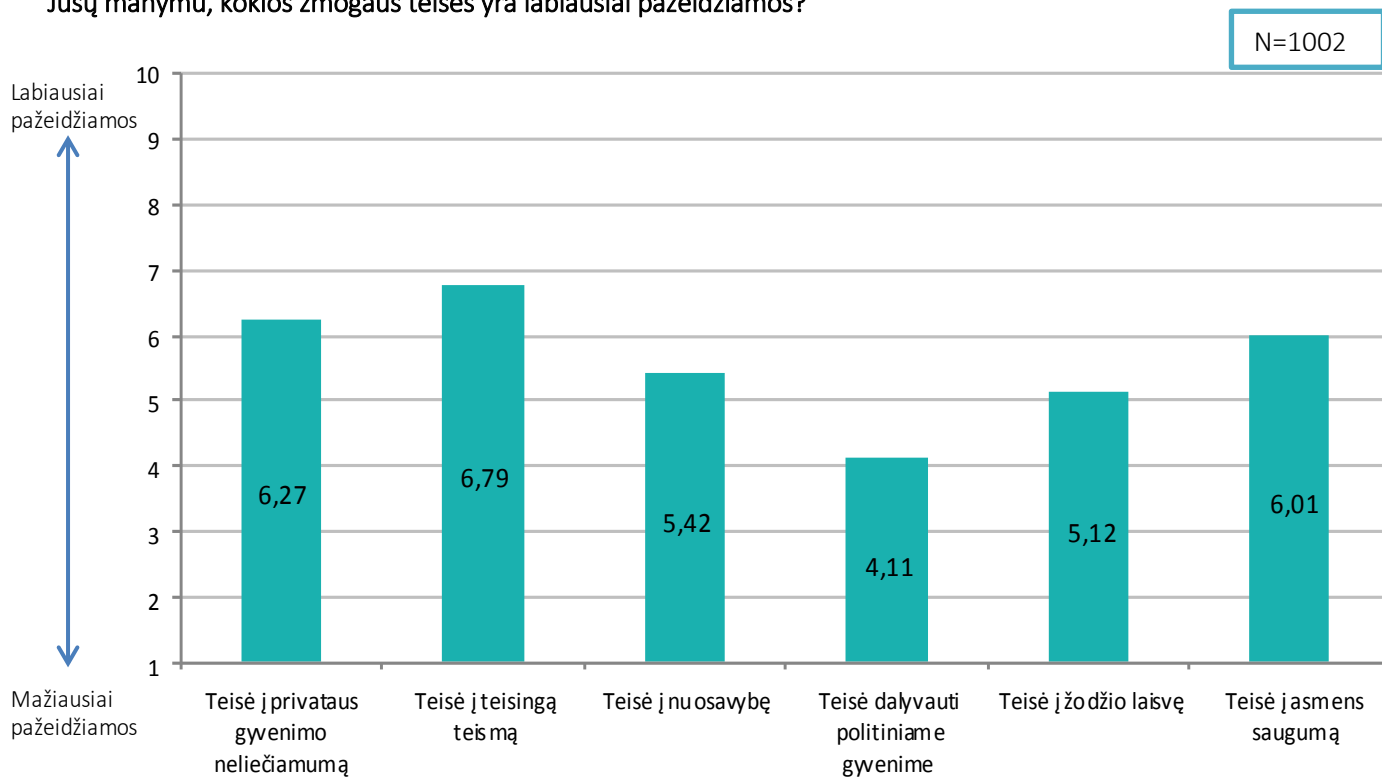


TYRIMO REZULTATAI

Labiausiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir jų gynimas

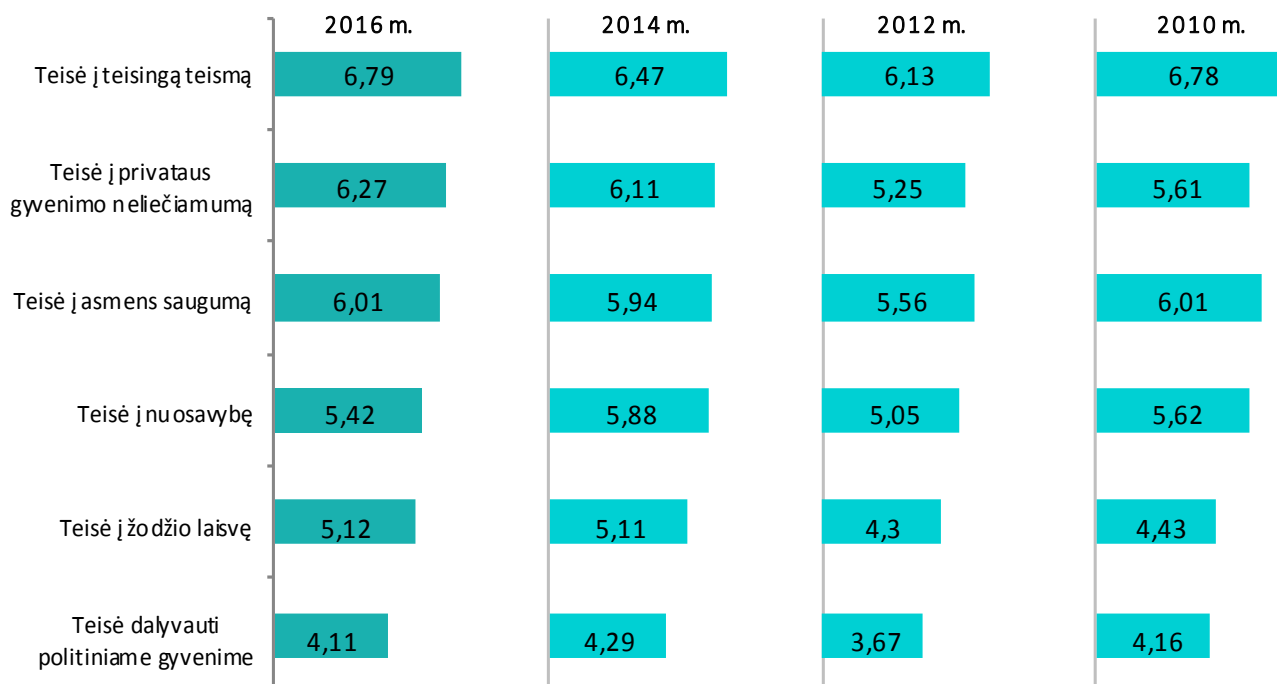
1 pav. Nuomonė dėl labiausiai pažeidžiamų žmogaus teisių (vidurkiai)

Jūsų manymu, kokios žmogaus teisės yra labiausiai pažeidžiamos?



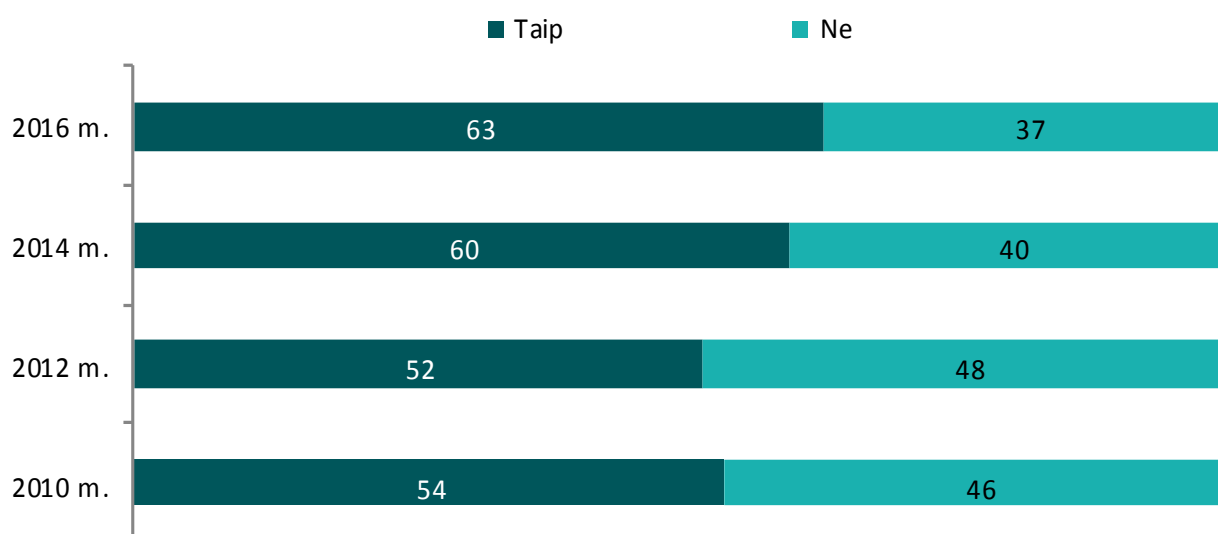
2 pav. Nuomonė dėl dažniausiai pažeidžiamų žmogaus teisių (vidurkiai)

Jūsų manymu, kokios žmogaus teisės yra labiausiai pažeidžiamos?



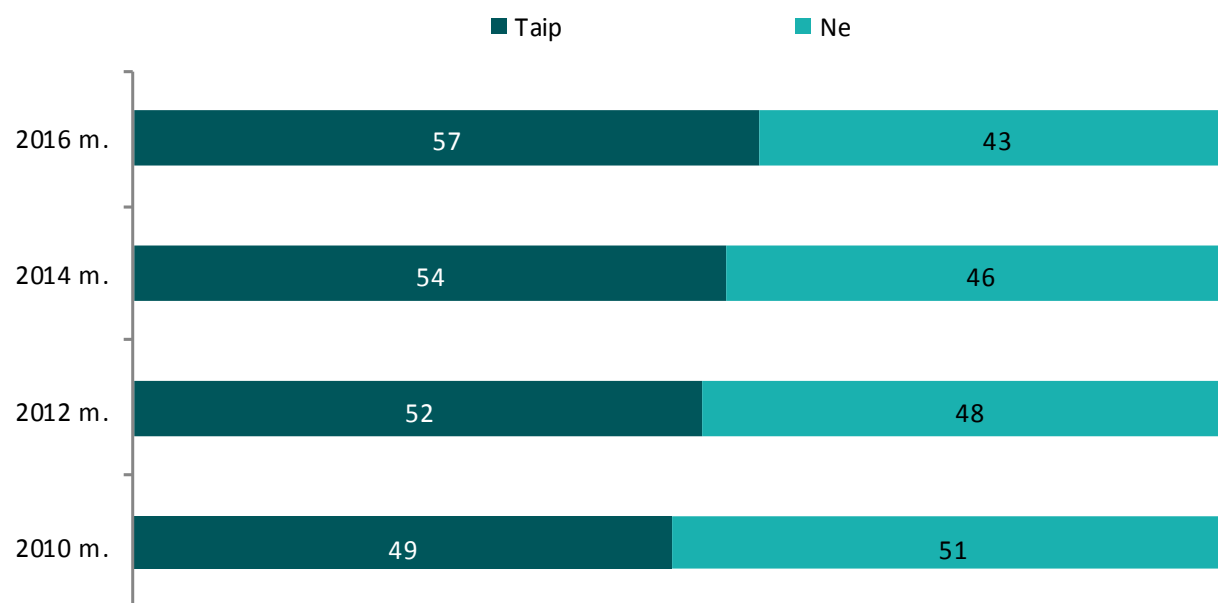
3 pav. Pasitenkinimas informacijos apie žmogaus teises kiekiu (%)

Ar Jums pakanka informacijos apie žmogaus teises?



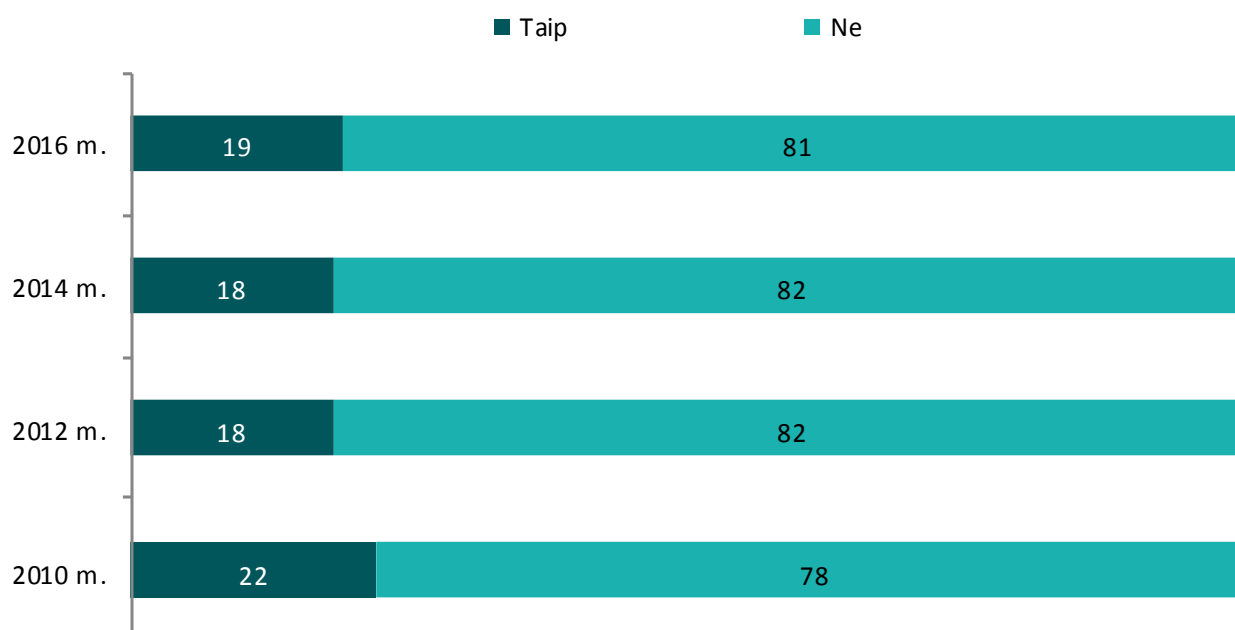
4 pav. Žinojimas, kur kreiptis dėl pažeistų žmogaus teisių (%)

Ar žinote, kur kreiptis dėl pažeistų Jūsų žmogaus teisių?



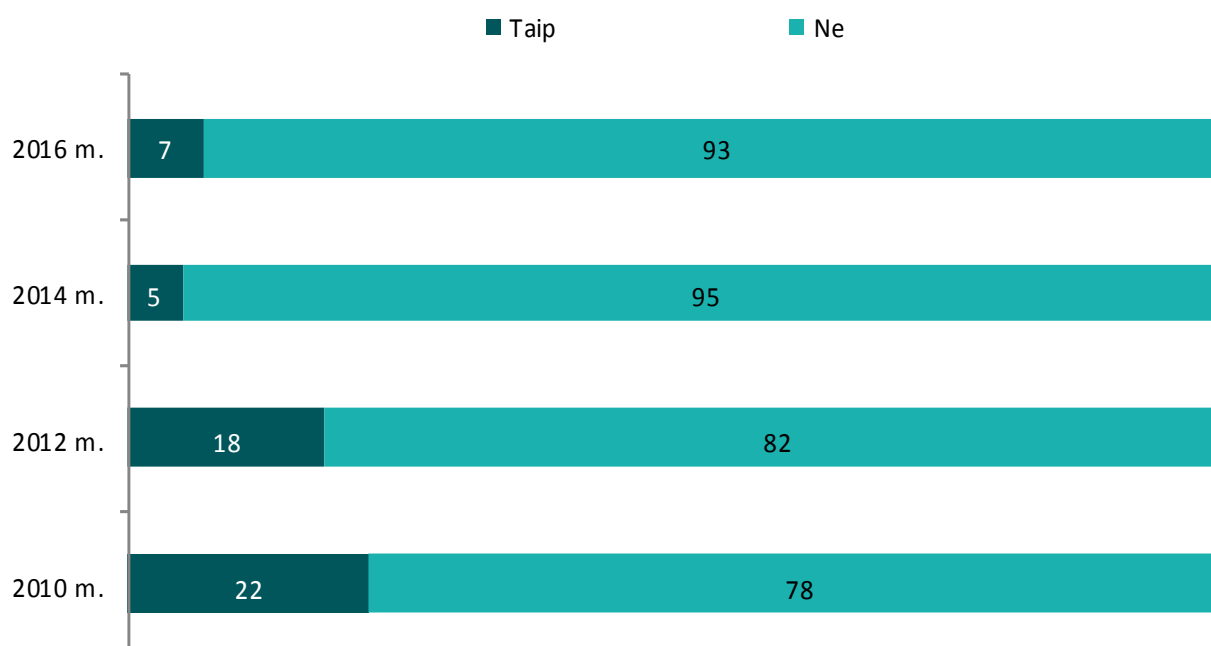
5 pav. Susidūrimas su žmogaus teisių pažeidimais (%)

Ar pastaraisiais metais Jūsų atžvilgiu buvo pažeistos žmogaus teisės?



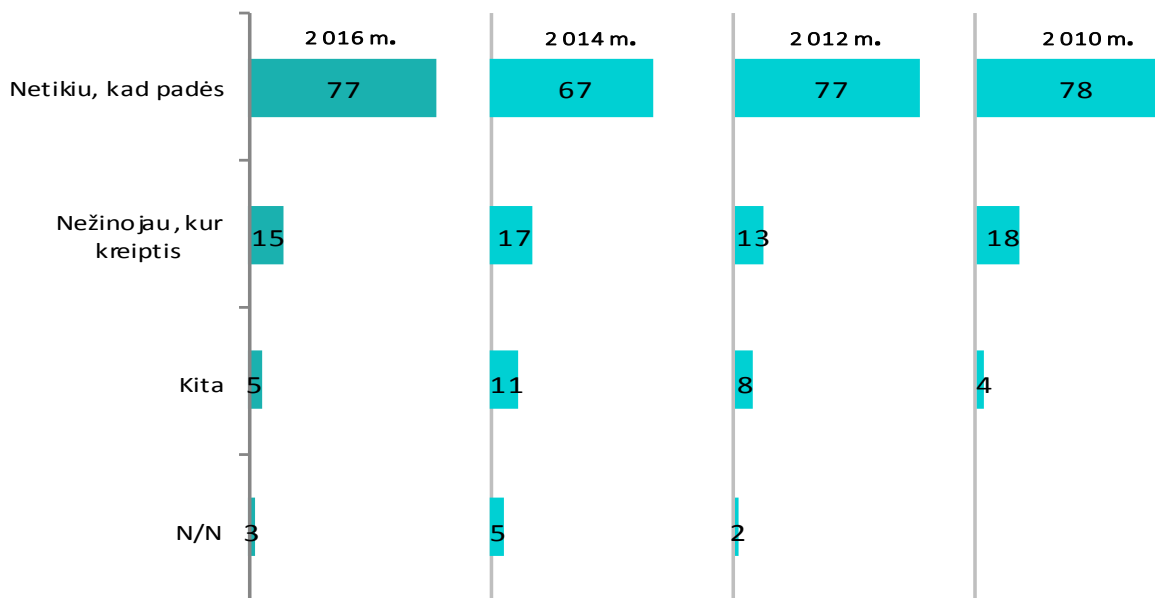
6 pav. Kreipimasis dėl pažeistų žmogaus / savo teisių (%)

Ar kreipėtės dėl pažeistų žmogaus/ savo teisių?



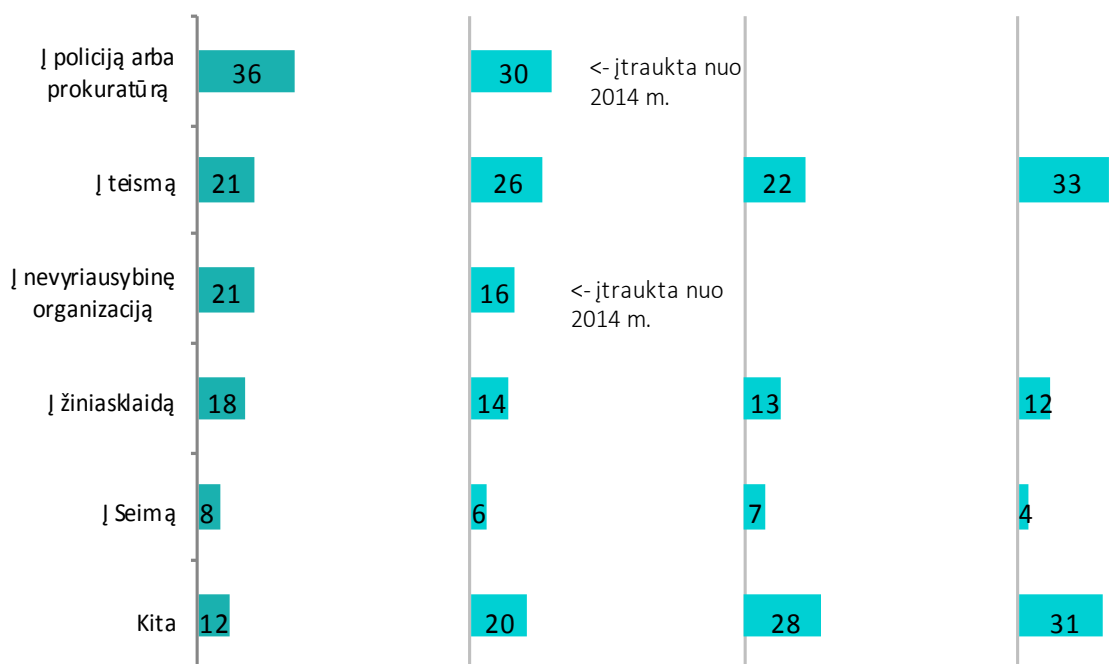
7 pav. Nesikreipimo dėl pažeistų žmogaus teisių priežastis (%)
 Jei nesikreipėte - kodėl?

N=129*
 *Patyrę žmogaus teisių pažeidimų,
 bet niekur dėl to nesikreipę



8 pav. Institucijos, į kurias kreiptasi dėl pažeistų žmogaus teisių (%)
 Kur kreipėtės dėl pažeistų žmogaus teisių?

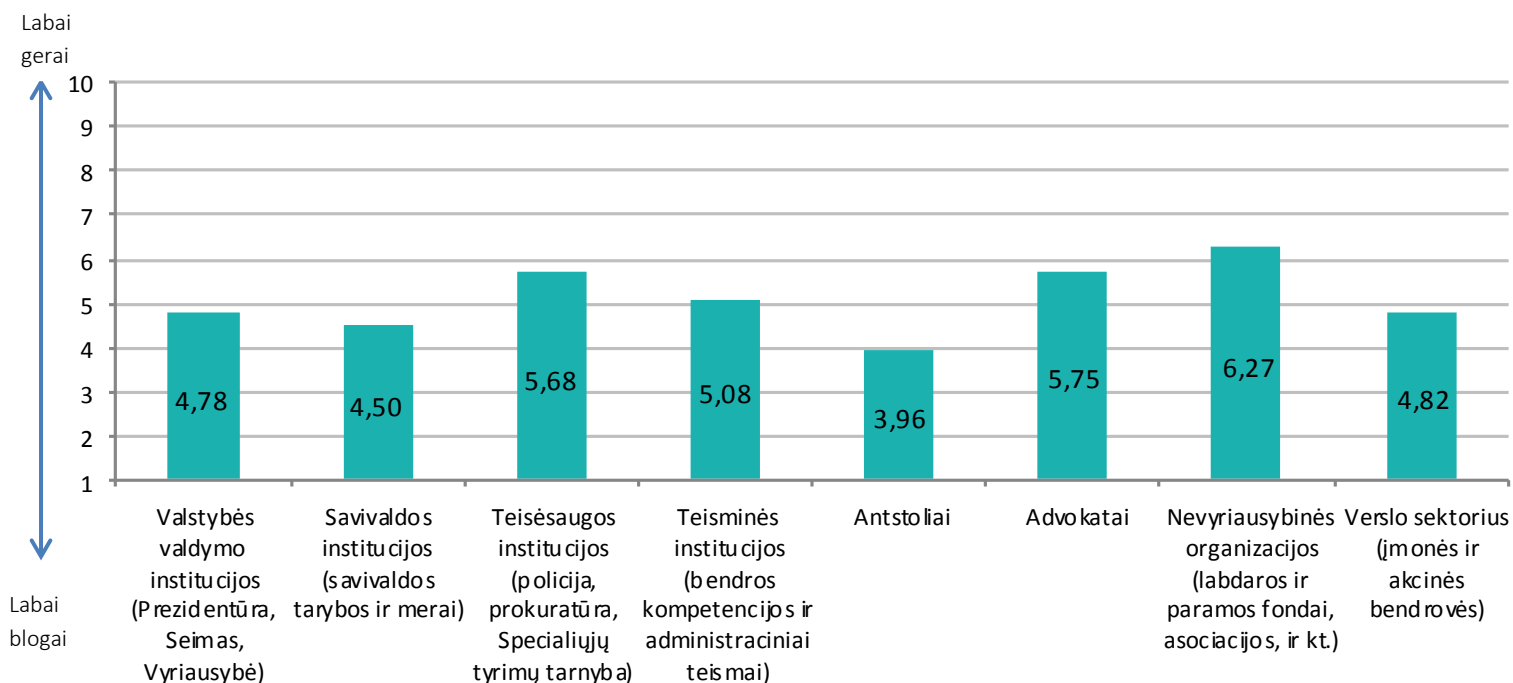
N=67*
 *Besikreipusieji dėl pažeistų žmogaus teisių



Žmogaus teisių institucijų darbo vertinimas

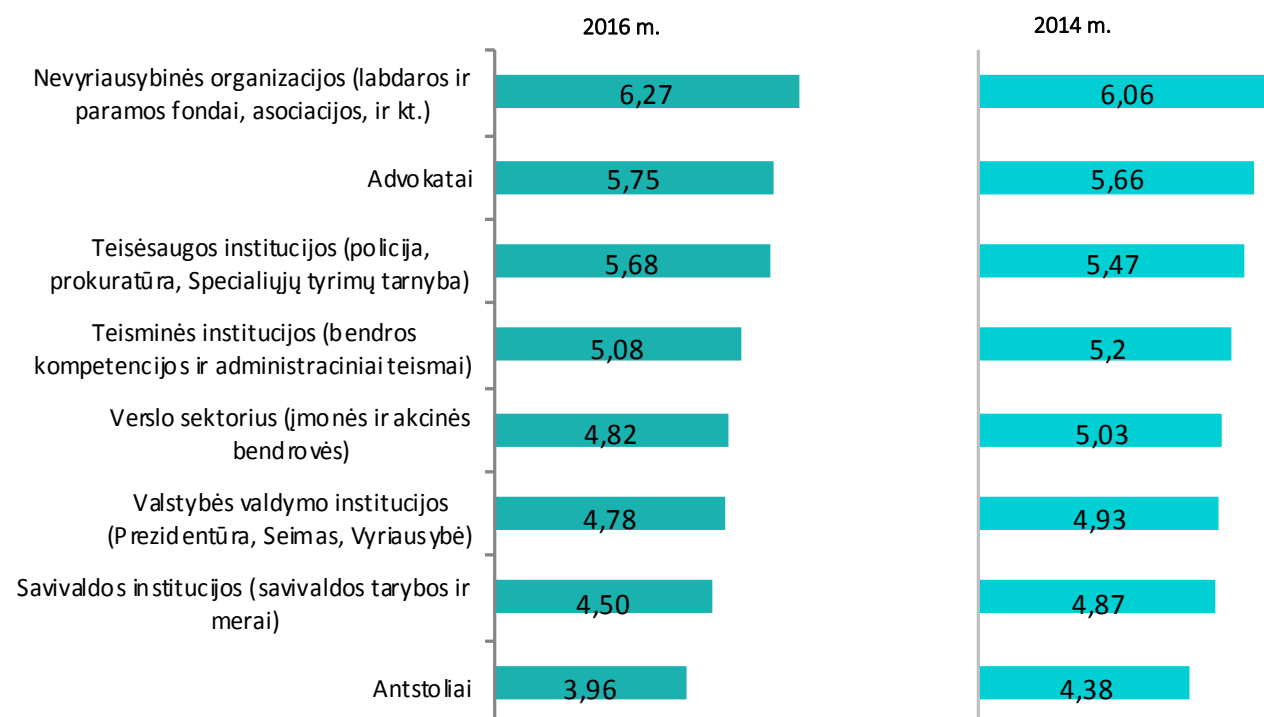
9 pav. Institucijų darbo, užtikrinant žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsaugą, vertinimas (vidurkia)

Kaip Jūs vertinate šių institucijų darbą užtikrinant žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsaugą?

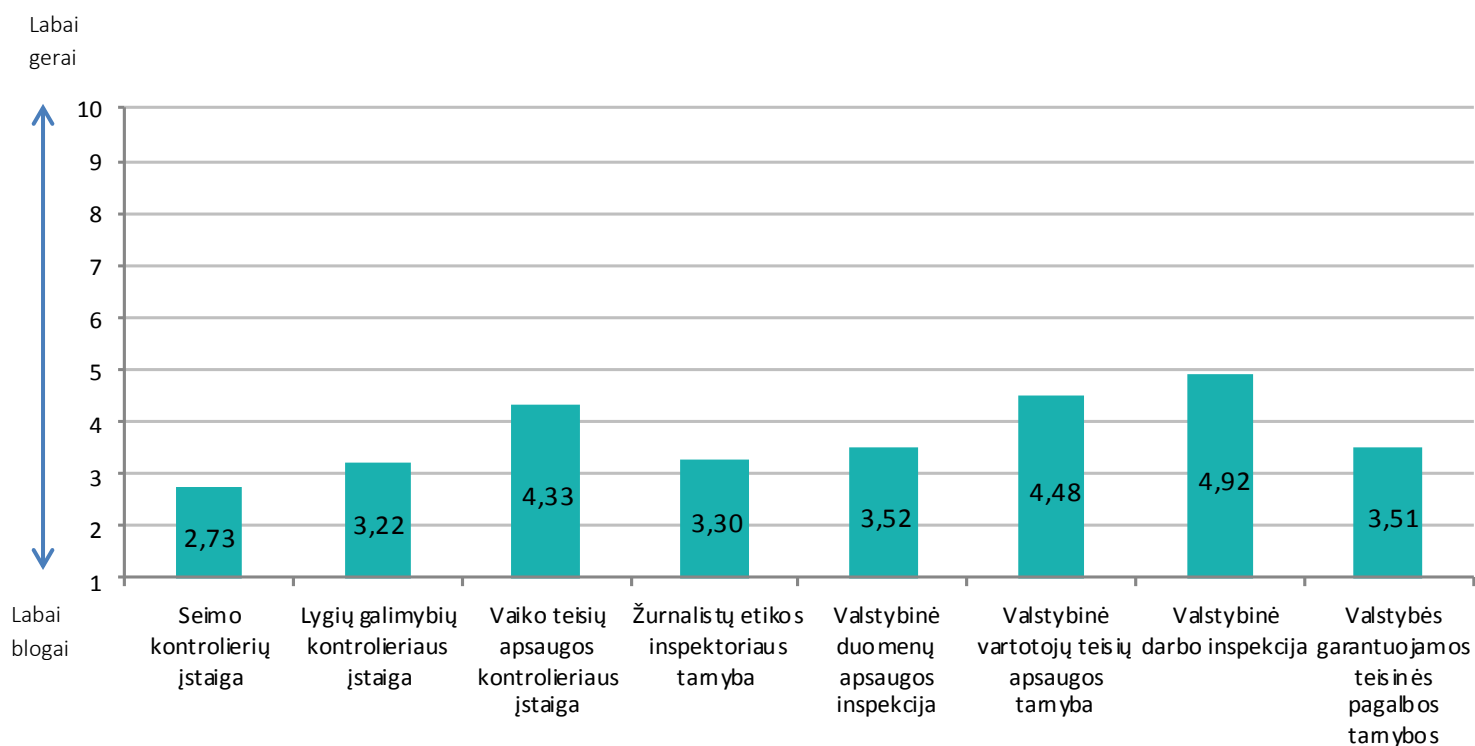


10 pav. Institucijų darbo, užtikrinant žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsaugą, vertinimas (vidurkia)

Kaip Jūs vertinate šių institucijų darbą užtikrinant žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsaugą?

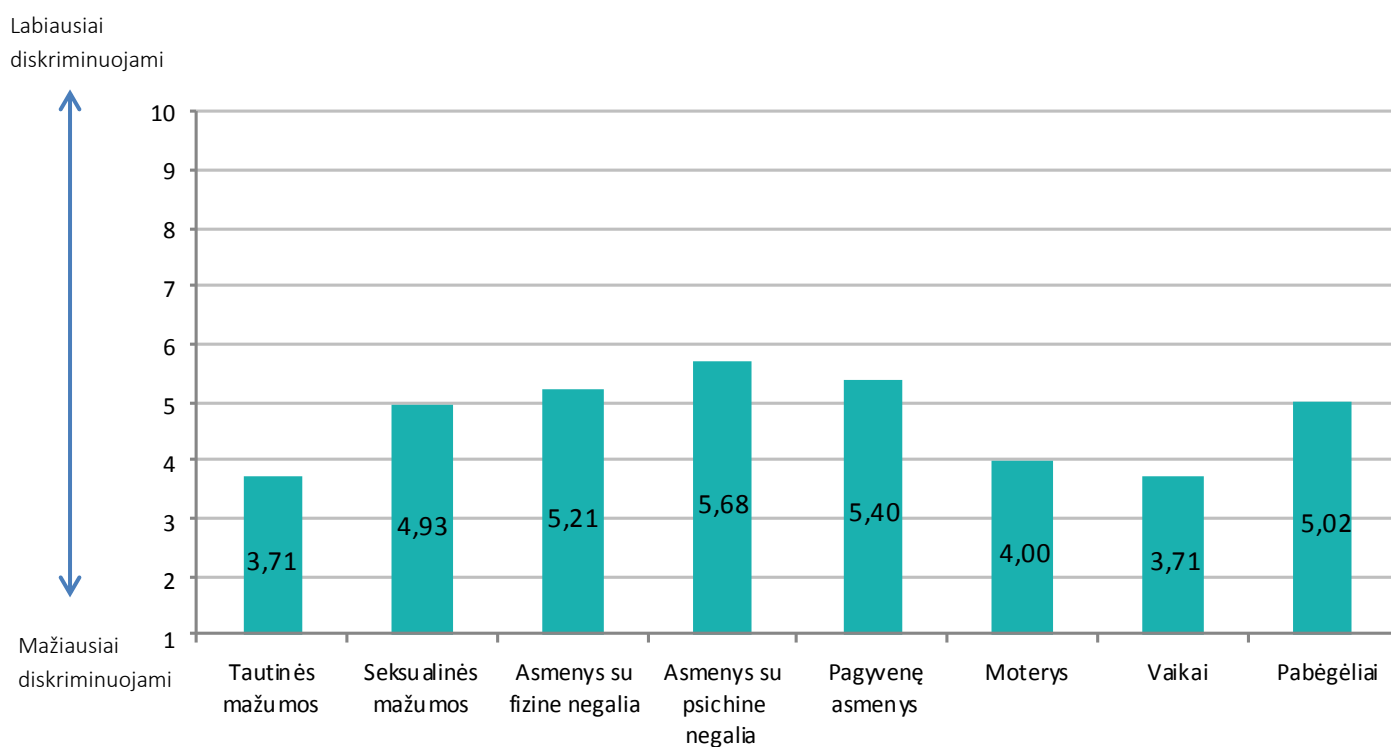


11 pav. Susipažinimas su institucijų veikla (vidurkiai)
 Kaip gerai esate susipažinęs su šių institucijų veikla?

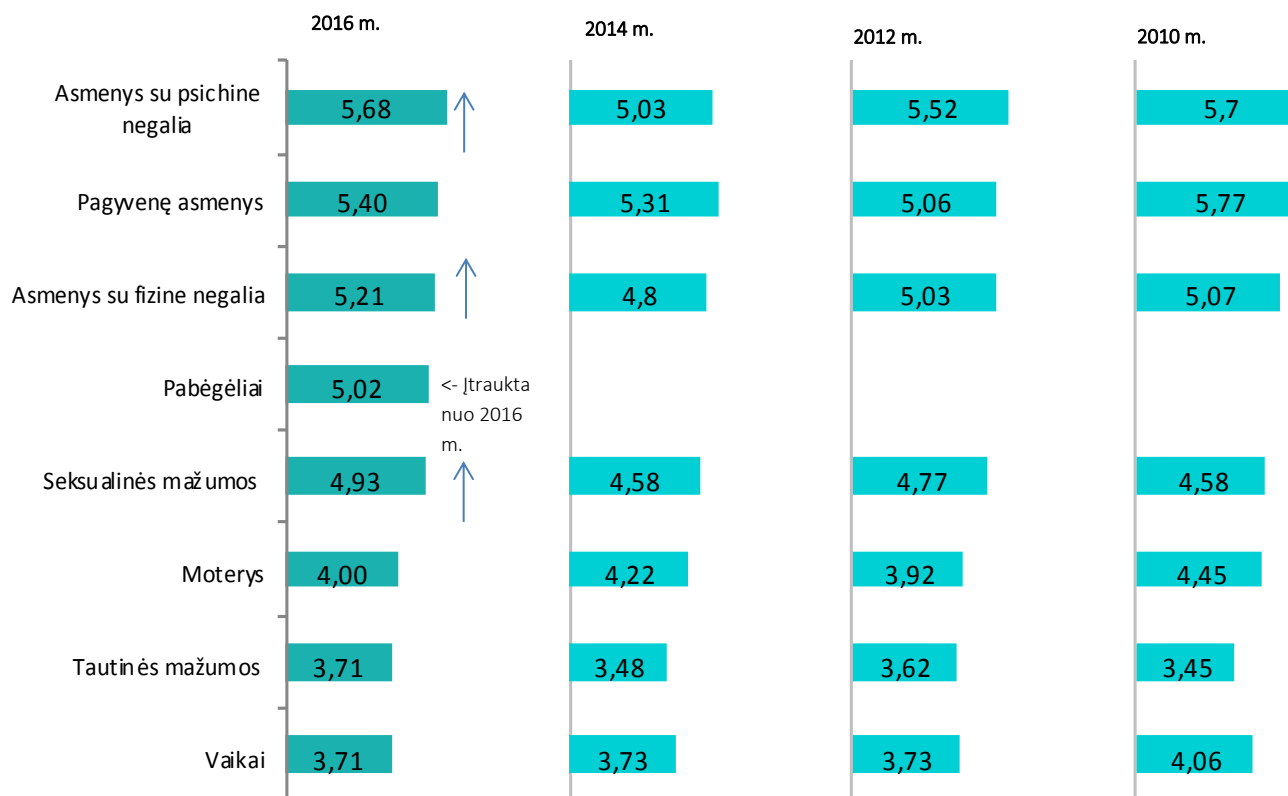


Pažeidžiamiausios socialinės grupės

12 pav. Nuomonė dėl labiausiai diskriminuojamos socialinės grupės (vidurkiai)
 Jūsų manymu, kokia socialinė grupė yra labiausiai diskriminuojama Lietuvoje?

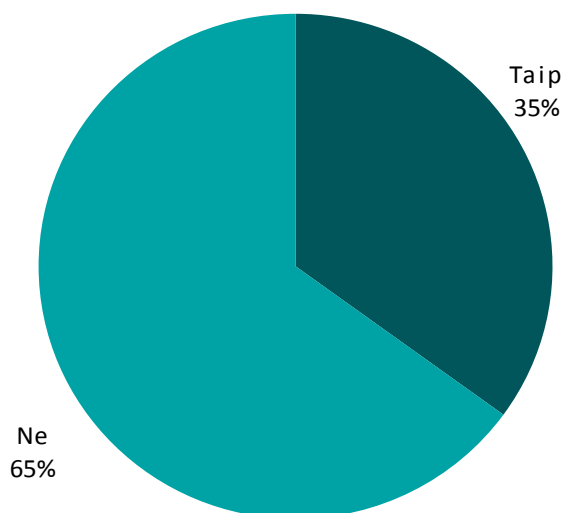


13 pav. Nuomonė dėl labiausiai diskriminuojamos socialinės grupės (vidurkiai)
 Jūsų manymu, kokia socialinė grupė yra labiausiai diskriminuojama Lietuvoje?

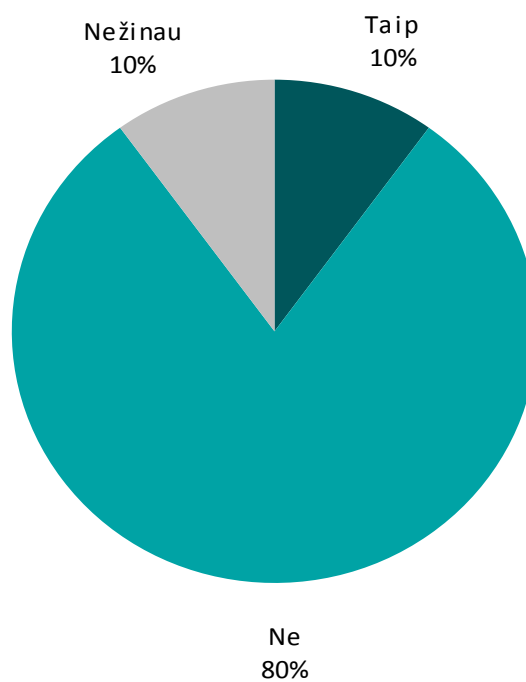


Nuostatos apie duomenų apsaugą

14 pav. Įstatymu suteiktų teisių ir nustatytų pareigų asmens duomenų apsaugos srityje žinojimas (%)
Ar Jūs žinote apie įstatymų Jums suteiktas teises ir nustatytas pareigas asmens duomenų apsaugos srityje?

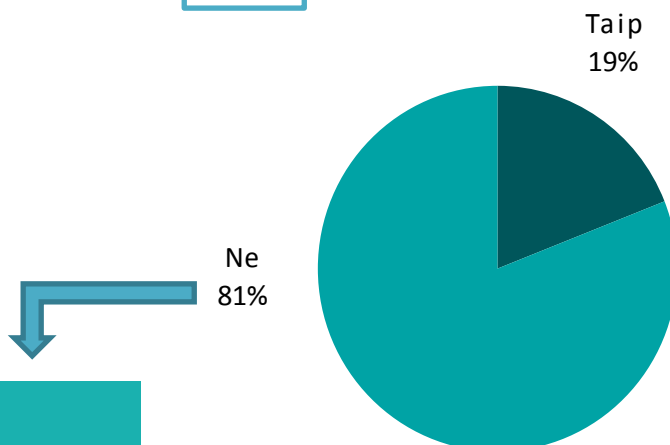


15 pav. Susidūrimas su savo asmens duomenų apsaugos pažeidimais (%)
Ar esate susidūręs su savo asmens duomenų apsaugos pažeidimais?



16 pav. Savo teisių į duomenų apsaugą gynimas (%)
Ar ėmėtės veiksmų ginti savo teisei į duomenų apsaugą?

N=95



Kodėl? (N=77)

Netikėjau, kad padės	38 resp.
Nežinojau, kur kreiptis	38 resp.
Kita	1 resp.

17 pav. Nuomonė dėl teisės į asmens duomenų apsaugą svarbos, lyginant su teise į saviraiškos laisvę ar teise į teisingą teismą (%)

Jūsų nuomone, ar teisei į asmens duomenų apsaugą turėtų būti teikiama tokia pati svarba kaip žmogaus teisei į saviraiškos laisvę ar teisei į teisingą teismą?

